

STARŠI - OTROCI IN NJIHOVI POGOVORI

Zdravko Strniša

ABSTRACT

Carl Rogers found out the most characteristic ways of conversation among people in their daily lives. He classified them into five most frequent kinds of messages people usually exchange to each other. He did not evaluate the categories of questions or answers, he only stressed the fact that a frequent use of one of them on the account of the others had no success. By using particular kinds communication can be furthered or even obstructed.

In my practical work with children and parents I noticed similar features in the field of family communication. On the basis of theoretical and practical viewpoints I wanted to check the following hypotheses:

- a) There is an "iron repertoire" of questions and answers in the parent - children communication - a communicative ritual.
- b) Parents and children equally take part in this ritual.

It is not my intention to criticize the existing ritual by confirming these hypotheses, but to pay attention to the importance of the ritual little communicative values. There is a series of steady procedures in our daily life we carry out either for fun and leisure or for introducing and starting an activity. The "iron repertoire" of questions and answers between parent and children, which was proved in this research, may contribute to a better understanding of a daily communication.

POVZETEK

Carl Rogers je ugotovil, kateri so najpogostejši načini pogovarjanja med ljudmi v vsakdanjem osebnem stiku. Ugotovil je pet vrst najpogostejših sporočil, ki si jih ljudje izmenjujemo med seboj. Kategorij odgovorov oz. vprašanj ni vrednotil, temveč je ugotovil le to, da pretirana uporaba enih na račun drugih navadno ni uspešna. S posameznimi oblikami lahko komunikacijo le pospešujemo ali pa zaviramo.

Pri praktičnem delu s starši in otroci sem ugotovil, da se nekaj podobnega dogaja tudi na področju komuniciranja v družini. Na osnovi teoretičnih in praktičnih izhodišč sem želel preveriti naslednji hipotezi:

- a. V komunikaciji med starši in otroki obstaja "železni" repertoar vprašanj in odgovorov - pogovorni ritual.
- b. Tako starši kot otroci se enakovredno vključujejo v ta ritual.

Potrditev postavljenih hipotez ni kritika obstoječega rituala, temveč le opozorilo na potrebo po ozaveščanju majhne sporočilne vrednosti rituala. V našem življenju je cela vrsta ustaljenih postopkov, ki jih vsakodnevno opravimo za zabavo, sprostitve, ali le kot uvod in pričetek neke aktivnosti. Temu naj bo namenjen tudi v raziskavi potrjen "železni" repertoar vprašanj ter odgovorov med starši in otroci.

UVOD

Čas, v katerem živimo, življenjski utrip, ki se mu prilagajamo in podrežemo, ko iz dneva v dan hitimo, da bi ujeli trenutek, nam pogosto onemogočata ali vsaj otežujeta vsakdanji družinski pogovor in zavesten stik z našimi otroki. Čeprav se zavedamo dejstva, da kljub današnjemu tempu življenja, za katerega so prepogosto značilni površni, bežni, parcialni in vse bolj brezosebni odnosi, ostaja družina še vedno prostor stalnih, polnovrednih, človeških in osebnih stikov. Mnogokrat slišimo trditev, da so odnosi v družini in družinska vzgoja v krizi. Mnogi starši doživljajo svojo vzgojno nemoč, ker jim znani in utečeni vzgojni prijemi ne prinašajo zelenega učinka oz. jih prepogosto pripeljejo v slepo ulico, iz katere ne najdejo izhoda. Ob tem se

nenehno sprašujejo, kje so naredili napako, kaj delajo narobe. Pogosto jih prevevajo občutki krivde.

Ko postanejo ljudje starši, se zgodi nekaj nenavadnega. Prevzamejo in zaigrajo vlogo, ob kateri pozabijo, da so ljudje. Ko so starši, so prepričani, da se morajo odeti s plaščem starševstva. Poskušajo se vesti na poseben način, ker so pač starši. Ta preobrazba ob prevzemanju določene vloge je pogosto vredna obžalovanja, kajti zgodi se, da starši ponavadi pozabijo, da so ljudje z napakami, osebnosti s pomanjkljivostmi, resnični ljudje z resničnimi občutki. Ob tem, ko pozabijo na svojo človečnost, pogosto tudi nehajo biti človeški. Ne čutijo se več svobodni, zdi se jim, da niso več sami svoji. Kot starši "morajo" biti nekaj boljšega kot navadni ljudje (Gordon, 1991).

Pogosto prevzamejo vlogo nekoga, ki ima vedno prav, razsodnika, ki odloča, odreja, ukazuje in na ta način prevzema odgovornost za stvari in odločitve, ki pa niso vedno le v njihovi domeni, temveč so pogosto stvar njihovih otrok.

Na tisoče mladih se danes oddaljuje od staršev. Razlogi, ki jih navajajo, so naslednji:

"Moji starši me ne razumejo, ne razumejo naših let."

"Sovražim "pridige", ki jih moram poslušati vsak večer, ko pridem domov."

"Staršem ničesar ne povem, če bi to storil, me ne bi razumeli."

"Želim, da bi me starši pustili pri miru."

"Kakor hitro bom mogel, bom zapustil dom. Ne morem prenašati, da kar naprej visijo na meni."

Na drugi strani pa so starši, ki govorijo:

"Nikakršnega vpliva nimam več na svojega šesnajstletnika."

"Tim noče več jesti z nami. Zelo redko spregovori z nami kakšno besedo. Hoče si urediti sobo in to v garaži."

"Marka ni nikoli doma; nikoli noče povedati, kam gre in kaj dela. Če ga vprašam, mi odgovori, da me to nič ne briga."

Prav žalostno je, da je v najožjih in najglobjih medčloveških odnosih toliko hude krvi. Zakaj toliko mladih ljudi vidi v svojih starših sovražnike (Gordon, 1991)?

Prav je, da se starši večkrat zavemo, kako ni pomembno le, da imamo otroke v družini, da otroci odraščajo v družini, ampak tudi to, da se zavedamo, da so naši otroci lahko tudi naši sogovorniki. Da niso le nekdo, ki sprejema naše

odločitve, poslušna in uboga. Otroci so osebe, ki so radi tudi slišani, upoštevani in imajo svoj položaj ter veljavo v družini, ne glede na to, koliko so stari. Predvsem pa radi soodločajo in tudi odločajo o stvareh, ki se nanašajo nanje.

V interakciji z okoljem gradijo otroci svoj notranji psihični aparat. Pri vzpostavljanju odnosov v družini in širše jih vodita dve protislovni težnji, med katerima bolj ali manj stalno nihajo:

- težnja po odvisnosti od tistih, ki mu dajejo hrano, toplino, predvsem pa občutek sprejetosti in varnosti;
- težnja po kreativnosti, neodvisnosti, samostojnosti in občutku svobode (Praper, 1992).

Otrokom je hitro jasno, da ima vsak posamezni član družine svojstveno in pomembno vlogo. Kaj kmalu se zaveda tudi moči, ki jo imajo v družini. Zato želijo biti tudi upoštevani, sprejeti in spoštovani. Načini, kako to dosežajo, pa so različni in v skladu s položajem, ki ga objektivno zasedajo v družini. Bolj ali manj jasno pa zaznavajo in se zavedajo pomena polnega družinskega življenja, za katerega je značilno in potrebno medsebojno sprejemanje, razumevanje, prilagajanje, predvsem pa odprta komunikacija.

Vendar se v iskanju svoje poti pogosto obračajo stran in se zapirajo v svet uporništvu in nasprotovanja staršem.

NEKATERI VIDIKI KOMUNICIRANJA MED LJUDMI

Po Slovarju slovenskega knjižnjega jezika pomeni komunicirati "izmenjevati, posredovati misli, informacije, sporazumevati se". Komunikacija pa je "sredstvo, ki omogoča izmenjavo, posredovanje informacij - komunikacijsko sredstvo".

Komuniciranje je v različnih oblikah tako razširjeno in povezano z našim življenjem, da ga jemljemo kot nekaj samoumevnega in samo po sebi danega. Pogosto se niti ne zavedamo pomena, ki ga ima komuniciranje v vsakodnevem življenju. Prav radi zanemarjamo dejstvo, da je človeško obnašanje skoraj vedno rezultat ali funkcija določene oblike komuniciranja. Naše vedenje je v veliki meri pogojeno z različnimi vrstami komuniciranja. Naša stališča, mnenja, misli, posebej pa razpoloženska, čustvena stanja so posledično povezana s komunikacijo v našem socialnem okolju.

Razvoj moderne tehnologije nenehno stopnjuje količino in pretok informacij v svetu okoli nas. Moč tega veletoka informacij je izjemno velika. V zadnjem času se ga tudi vedno bolj zavedamo. Informacij in komuniciranja je vse več, prav tako pa tudi znanj s teh področij.

Raziskave pa kažejo, da med posamezniki in skupinami ne pride do boljšega razumevanja brez zadostne stopnje zaupanja. Več komuniciranja prinaša boljše razumevanje le v primeru, če se udeleženci strinjajo v bistvenih elementih, če sporazumevanje temelji na pozitivnih stališčih, medsebojnem sprejemanju in upoštevanju medsebojne veljave. Pozitivna naravnost je torej pogoj, da večja količina komuniciranja prispeva k večji stopnji informiranosti in k boljšemu razumevanju.

Gordon govori o *“govorici sprejemanja oz. nesprejemanja”*. Če čutijo starši do otroka naklonjenost, ljubezen, je to že nekaj, vendar je treba znati oboje pokazati in izraziti. Če otrok te naklonjenosti ne doživi, mu ne koristi. Človek ne more zanesljivo vedeti, da ga drugi sprejema, dokler mu ta tega ne pokaže. Zato se morajo starši naučiti, kako naj otroku pokažejo svojo naklonjenost (Gordon, 1991).

V zadnjih letih razmaha raziskav na področju komuniciranja med ljudmi se je razvilo mnogo šol in raznovrstnih pristopov ob navidez enostavno razumljivi in nam dobro znani vsakdanji človeški aktivnosti - medsebojnem sporazumevanju.

Posebno v poslovnem komuniciranju je namenjen velik poudarek posameznim značilnostim in elementom učinkovite in “pravilne” komunikacije. Veliko je raznovrstnih tečajev, delavnic in komunikacijskih treningov. Videti je, da mora imeti poslovnež, ki da kaj nase, za seboj vsaj nekaj treningov poslovne komunikacije ali vsaj nekaj knjig na to temo. Za uspešno poslovno komuniciranje mora vedeti, kakšen je primeren pozdrav, kako se pogovarja po telefonu, kako se odloži telefonska slušalka, nekaj mora vedeti o neverbalni govorici telesa in znati samozavestno nastopati v javnosti ter pisati dobra pisma.

Nekaj podobnega se dogaja tudi na področju komuniciranja v družini, na področju *“reševanja konfliktov med starši in otroki”*, na področju medosebnih odnosov v družini. Treningi za uravnavanje nasprotij med starši in otroki se nekoliko manj prodorno, a vendar vedno bolj uveljavljajo tudi pri nas. V

“šolah za starše” so starši marsikdaj prijetno presenečeni, ko ugotovijo, kaj je mogoče doseči z drugačnim komuniciranjem z otroki (Gordon, 1991).

PREVLADUJOČI NAČINI ODGOVARJANJA

Carl Rogers je izvedel skupino raziskav, v katerih je hotel ugotoviti, kako posamezniki komunicirajo v vsakdanjem osebnem stiku. Ugotovil je, da pet vrst odgovorov predstavlja kar 80% vseh sporočil, ki si jih ljudje izmenjujejo. Preostalih 20% odpade na naključne in nebitvene izjave. Ob tem navaja še naslednjo zanimivo ugotovitev. Kadar uporablja posameznik za posamezno kategorijo odgovorov 40% časa, ga bodo drugi ocenili, da vedno odgovarja na ta način.

Pri opazovanju ljudi v različnih okoljih (poslovnežev pri delu, gospodinji pri klepetu, ljudi na zabavah in sestankih, itd.) je ugotovil, da se najpogosteje uporabljajo:

- *ocenjevalni in svetovalni odgovori,*
- *interpretativni odgovori,*
- *podporni odgovori,*
- *poizvedovalni odgovori - postavljanje vprašanj,*
- *razumevajoči odgovori - parafraziranje.*

Kategorije odgovorov same po sebi niso niti dobre niti slabe, pretirana uporaba nekaterih kategorij na račun drugih pa navadno ni uspešna. Še slabše je, če ne znamo ugotoviti, kdaj je ustrezno uporabiti posamezno kategorijo (Lamovec, 1991).

Osnovne značilnosti posameznih vrst odgovorov

Ocenjevalni in svetovalni odgovori

So najpogostejši odgovori večine ljudi o pravilnosti sobesednikovega vedenja, kadar hočejo komu pomagati. Tak odgovor izraža, da je naš namen ocenjevati, popravljati, sugerirati ali moralizirati. Ustrezen nasvet ob pravem času je lahko včasih koristen in mnogokrat si sobesedniki želijo slišati naše mnenje. Vendar se moramo ob tem zavedati dejstva, da se s sodbami in nasveti postavljamo v nadrejeno vlogo in deloma prevzemamo tudi odgovornost za sobesednikovo ravnanje. Tako nehote spodbujamo sobesednikovo težnjo, da

ne prevzame polne odgovornosti za reševanje svojih problemov. Sobesednik se lahko čuti ogroženega in se začne obrambno vesti, kar zmanjša njegovo pripravljenost za nadaljnje spoprijemanje s problemom. Z nasveti in sodbami pogosto prikrijemo tudi dejstvo, da se ne želimo poglobljeno ukvarjati s sobesednikom. Tovrstni odgovori povedo več o nas, o naših vrednotah, potrebah in stališčih. Tako smo v ospredju mi sami, ne pa problem drugega. Zelo pomembno je, da se nasvetov in sodb izogibamo pri začetnih srečanjih, ko se medosebni odnos šele gradi. Dokler ne dosežemo medsebojnega zaupanja, nasveti navadno niso koristni.

Interpretativni odgovori

Z analiziranjem in interpretiranjem problemov drugih želimo navadno poučevati in razlagati, sugerirati svoje mnenje oz. to, kar naj bi sogovornik mislil ali čutil. Z interpretiranjem, podobno kot s svetovanjem, pogosto povečamo obrambno naravnost sogovornika in se ravno tako postavimo v nadrejeno vlogo "eksperta", ki ve več in bolje. Tudi tukaj sogovornika na nek način "onesposabljam" in mu jemljemo odgovornost za samega sebe.

Pomemben je način podajanja interpretacije. Ne smemo je prikazovati kot neizpodbitno dejstvo, ker to ni, temveč le kot možnost, ki pa jo nikakor ne vsiljujemo. V tem primeru so interpretacije koristne, posebej še, če jih obdržimo zase kot izvor hipotez, ki jih nato z ustreznimi vprašanji preizkušamo (Lamovec, 1991).

Kot rečeno, s tema vrstama odgovorov sogovornika enostavno silimo v podrejen položaj, lahko bi rekli v vlogo otroka, ki ne razmišlja, ne čuti in ne deluje samostojno in avtonomno. Torej v vlogo nekoga, ki nima prave veljave, ki mora poslušati, ubogati in upoštevati naše mnenje ali oceno. S tem na nek način spodbujamo tudi prepričevanje in dopovedovanje, kdo ima prav, katero stališče bo obveljalo. Pri otrocih pa največkrat prekinemo komunikacijo, sprožimo tihi upor, odmik in nasprotovanje. Le-to pogosto ni direktno izraženo, posebno takrat, ko je nasvet, ocena ali mnenje "sporočeno" avtoritarno, s pozicije moči in pozicije nekoga, ki ne trpi ugovorov ali ne sprejema drugačnosti.

Podporni odgovori

Pri podpornih odgovorih je zelo pomembna neverbalna govornica, ki spremlja besedno sporočilo. V primeru skladnosti besednega in nebesednega dela sporočila, ga sogovornik doživi kot izraz simpatije in podpore, v nasprotnem pa kot izraz nesprijemanja, pomanjkanja zanimanja in poskus, da bi stvar na

hitro zaključili. Zelo pomembno je, s kakšnim glasom izrečemo izraz podpore. Če so izgovorjeni v napačnem tonu, jih sogovornik lahko razume kot kritiko ali kot izraz nepotrpežljivosti in nepripravljenosti sprejeti njegovo čustveno stanje, tako kot je. Skrajno neustrezno je, če ga začnemo hrabriti, takoj ko je izrazil svoj problem. S tem pokažemo, da ga ne jemljemo resno oz. ga ne sprejemamo.

Pravi podporni odgovori so odgovori, ki dajejo sogovorniku podporo v izražanju njegovih misli, mnenj in čustev. Pomenijo potrditev njegovih sposobnosti na nekem določenem področju, posebno v primeru porušenega ali pomanjkljivega samozaupanja. Ustrezni podporni odgovori zahtevajo dobro poznavanje sogovornika. V nasprotnem primeru je podpora le površinska. Če pa je podkrepljena še z nebesednim sporočilom, je še kako primerna in predvsem učinkovita.

Poizvedovalni in vprašalni odgovori

S postavljanjem vprašanj sogovornika vzpodbujamo in mu damo vedeti, da potrebujemo nadaljnje informacije. Ob tem mu tudi sporočamo, da je za nas pomemben tako on sam kot problem, zaradi katerega prihaja. Tako mu na nek način dvigujemo občutek veljave in pomembnosti. Prav tako si tudi odpiramo možnost, da vodimo pogovor v predvideni smeri.

Z vprašanji lahko komunikacijo vzpodbujamo ali pa tudi zaviramo. Ločiti moramo med *zaprtimi in odprtimi vprašanji*. Slednja sogovornika spodbujajo, da govori in svojo misel čim bolj razloži. Odprta vprašanja, ki dajejo možnost raznovrstnosti v odgovorih, so postavljena v obliki povzemajočega stavka in tista, ki se začenjajo z vprašalnici: kaj, kdaj, kje, kdo, kako ipd.

Zaprta vprašanja pa navadno zahtevajo le odgovor "da" ali "ne". Primer odprtega vprašanja je: "Kako se počutite v službi?", zaprto vprašanje pa je: "Ali imate radi svoje delo?" Odprta vprašanja so na splošno koristnejša, saj omogočajo bolj podroben in oseben odgovor.

Izogibamo se tudi vprašanj "zakaj". Ta vprašalnica na nek način izraža nestrinjanje in vzpodbuja utemeljevanje oz. opravičevanje. V sogovorniku običajno povečuje obrambno naravnost in tendenco k argumentiranju pravilnosti in upravičenosti določenega ravnanja.

Vprašalnica "zakaj" pogosto izraža naše nestrinjanje in je neke vrste prikrita kritika. Škodljivost te nejasne kritike pa je v tem, da sogovorniku ni jasno, ali kritiziramo njega samega ali le izražamo manjše strinjanje.

Razumevajoči reflektivni odgovori (parafraziranje)

Kažejo na to, da želimo razumeti misli in čustva sogovornika, da ga sprejemamo in upoštevamo takšnega, kot je, da nam je pomemben, pomembnejši kot čas, ki ga bomo porabili v razgovoru z njim.

Hkrati so način iskanja povratnih informacij, saj sogovornika implicitno sprašujemo, če smo ga pravilno razumeli. Posebej koristni so v treh vrstah situacij:

1. Kadar nismo povsem prepričani, da smo točno razumeli sogovornikove misli in čustva.
2. Kadar želimo zagotoviti, da sogovornik zares sliši, kar je rekel. Morda je videti nenavadno, vendar večina ljudi v določenem trenutku sama predlaga ustrezno rešitev svojega problema ali pa izrazi nepričakovan vpogled, četudi ga v začetku nekako ne jemlje resno. Vse skupaj gre tako mimo in potencialna možnost vpogleda se izgubi. V takem primeru je dobro preusmeriti pozornost sogovornika na izražen pogled ter se odzvati nanj in ga potrditi. Samo to, kar sami odkrijemo, ima za nas običajno pravo veljavo. Refleksija pomaga razjasniti tudi implikacije tega, kar je povedal, in sogovornika osredotočiti na to.
3. Kadar želimo sogovorniku resnično pokazati, da ga poskušamo razumeti.

Pomembno je, da parafraziramo smisel izjave, ni pa dobro, da jo dobesedno ponavljamo (Lamovec, 1991).

Kdaj je določena oblika odgovora ustrezna?

Rogers ne navaja, da bi bila posamezna oblika odgovorov ustreznejša in boljša od drugih. Govori le o tem, da se določeni odgovori pojavljajo pogosteje od drugih, prav tako pa tudi o tem, da je od vrste medosebnega odnosa odvisno, kdaj so določeni odgovori primernejši. V zgodnjih fazah, ko se odnos šele gradi, so vsekakor ustreznejši podporni, poizvedovalni in razumevajoči

odgovori. Pomagajo nam graditi zaupanje, tako potrebno v medosebnih zvezah. Šele potem, ko je vzpostavljeno obojestransko zaupanje, lahko povemo svoje mnenje in oceno. V nasprotnem primeru je najpogostejši odziv na našo sodbo obrambna pozicija sogovornika. Z vztrajanjem pri svoji sodbi ali mnenju v bistvu dokazuje svoj prav, svojo veljavo. Če nekomu rečemo, da nima prav, bo najpogosteje poiskal vse argumente, da dokaže, da ima prav. Ocenjujoči in svetovalni odgovori so ustrežnejši v poznejših fazah mesebojnega odnosa, ko nas nekdo izrecno prosi za naše mnenje ali pa ga zanima naše stališče do problema.

Poizvedujoči odgovori so ustrezni tedaj, ko problema ne poznamo dovolj in potrebujemo dodatne informacije, pa tudi, kadar se zdi, da sogovornik ne razmišlja o implikacijah tega, kar je povedal. S tovrstnimi in tudi podpornimi odgovori izražamo sprejemanje sogovornika, obenem pa ga tudi usmerjamo h konstruktivnemu in samostojnemu reševanju problemov. Interpretativne odgovore uporabljamo predvsem tedaj, ko želimo sogovornika soočiti s tem, kako učinkuje njegovo vedenje na nas.

NAJPOGOSTEJŠI NAČINI POGOVOROV MED STARŠI IN OTROKI

Vpis otroka v šolo je običajno za vse člane družine sprememba, ki se odraža v marsičem. Že predšolskega otroka obremenjujejo danes številne informacije in vtisi iz njegovega vsakdana. Kljub temu le-te niso tako usmerjene in enovito strukturirane, kot se to zgodi ob vpisu v šolo.

Otrokov dnevni ritem se z vpisom v marsičem spremeni, predenj se postavljajo vedno resnejše zahteve, ki ga silijo, da prevzema določeno odgovornost v svoje roke.

Prav tako se tudi starši v marsičem spremenijo in v odnosu do otroka zavzamejo določeno vlogo, ki je videti dokaj unificirana, vsaj glede zahtev, pričakovanj in odnosa do šolskega dela. Te zahteve in pričakovanja se oblikujejo v določeno vrsto socialnega pritiska na otroka, kateremu je otrok podvržen in ga želi izpolniti oziroma ga bolj ali manj zadovoljiti.

Pri delu v šoli sem ugotovil, da se unificiranost kaže tudi na ravni komuniciranja med starši in otroki. Že v prvih letih šolanja se začne javljati določen, zelo pogost način in potek pogovorov med starši in otroki. V družini se izoblikuje neke vrste pogovorni ritual, ki se odvija praktično vsakodnevno,

sporočilna vrednost tovrstne komunikacije pa je izredno majhna. Želel sem ugotoviti, kako poteka v današnji k potrošništvu usmerjeni družini osnovna komunikacija ter katere so njene osnovne značilnosti in oblike.

METODOLOGIJA

Raziskava je bila osredotočena na populacijo šoloobveznih otrok šestih in osmih razredov osnovne šole Tabor 1 -Maribor ($n = 116$) ter staršev osnovnošolcev četrtih in petih razredov te osnovne šole ($n = 70$).

Na osnovi teoretičnih in tudi praktičnih izhodišč sem sestavljal dvojice vprašalnikov. Posebno obliko za starše in podobno obliko za otroke. Zastavil sem osnovni hipotezi:

- a) V komunikaciji med starši in otroki obstaja neke vrste "železni" repertoar vprašanj in odgovorov - pogovorni ritual.
- b) Tako starši kot otroci se enakovredno vključujejo v ta ritual.

Uporabljeni vprašalniki sta predstavljena na naslednjih straneh, in sicer najprej oblika za otroke, in nato oblika za starše. V prvem delu sta obe skupini sledili pisnemu navodilu in se opredeljevali glede pogostosti postavljanja posameznih vprašanj.

Kasneje je sledilo še ustno navodilo, da naj ob vsakem vprašanju zapišejo še najpogostejši odgovor, ki ga dajo (otroci) ali dobijo (starši).

REZULTATI

Vrednosti v odstotkih, dobljene na podlagi upoštevanja kategorij odgovorov "pogosto" in "vedno", kažejo naslednjo pogostost javljanja vprašanj, ki jih starši postavljajo otrokom.

Šolarji so rangirali odgovore na naslednji način:

1. 94,73% - Kako je bilo v šoli?
2. 91,37% - Ali si bil kaj vprašan?
3. 87,71% - Ali se imaš kaj za naučiti?
4. 66,66% - Kaj bi danes skuhali za kosilo?
5. 61,40% - Ali si že napisal nalogo?
6. 50,87% - Zdravo, kako si kaj?
7. 37,93% - Ali si že pospravil sobo?
8. 28,07% - Zopet se nisi preoblekel?
9. 26,78% - Ali si že šel v trgovino?
10. 22,41% - O, zdravo, danes si pa videti dobre volje! Kako se počutiš?
- 11.-12. 21,05% - Kaj načrtuješ za danes popoldan?
- 11.-12. 21,05% - O, danes pa bi si lahko vzeli malo časa zase. Gremo na pizzo ali v slaščičarno?

Starši pa so odgovarjali na naslednji način:

- 1.- 2. 97,14% - Kako je bilo v šoli?
- 1.- 2. 97,14% - Ali se imaš kaj za naučiti?
3. 94,28% - Zdravo, kako si kaj?
- 4.- 5. 85,71% - Ali si bil kaj vprašan?
- 4.- 5. 85,71% - Ali si že napisal nalogo?
6. 77,14% - O, zdravo, danes si pa videti dobre volje! Kako se kaj počutiš?
- 7.- 8. 62,85% - Kaj bi pa danes skuhali za kosilo?
- 7.- 8. 62,85% - Kaj načrtuješ za danes popoldan?
9. 34,28% - O, danes pa bi si lahko vzeli nekaj časa zase. Gremo na pizzo ali v slaščičarno?
10. 30,36% - Ali si že pospravil sobo?
- 11.-12. 25,71% - Zopet se nisi preoblekel?
- 11.-12. 25,71% - O, poglej, danes si pa pospravil sobo!
13. 5,71% - Ali si že šel v trgovino?

Najpogostejši odgovori, ki so jih dobili starši ali dali otroci na tako zastavljena vprašanja, bodo navedena v interpretaciji rezultatov.

INTERPRETACIJA REZULTATOV

Na osnovi rangov oz. pogostosti pojavljanja posameznih vprašanj in odgovorov lahko ugotovim, da v vsakdanjem pogovarjanju med starši in otroki obstaja določen "železni" repertoar vprašanj in odgovorov, ki običajno poteka na pobudo staršev. Če preskočim "pozdrav" v obliki vprašanja: "Zdravo, kako si kaj?" in ga ne uvrstim v kategorije "šolskih vprašanj", moram kljub temu ugotoviti, da je (po mnenju otrok) ta pozdrav celo za skupino "železnih" vprašanj. Starši menijo nekoliko drugače, a ga tudi sami uvrščajo šele na tretje mesto.

Na podlagi odgovorov skupine otrok in skupine staršev bi lahko v ta repertoar uvrstili naslednja vprašanja:

1. Kako je bilo v šoli?
2. Ali se imaš kaj za naučiti?
3. Ali si bil kaj vprašan?
4. Ali si že napisal nalogo?

Najpogostejši odgovori na tako zastavljena vprašanja so bili:

1. Kako je bilo kaj v šoli?	2. Ali se imaš kaj za naučiti?
◦ "V redu."	◦ "Ne, nič."
◦ "Dobro."	◦ "Ja no."
◦ "Tako pač."	◦ "Saj se bom."
◦ "Tečno."	
◦ "Še kar fajn."	
3. Ali si bil kaj vprašan?	4. Ali si že napisal nalogo?
◦ "Ne, nič."	◦ "Ja no."
◦ "Ne še."	
◦ "Nič nimamo za nalogo."	

Vidimo torej, da gre za dokaj avtomatiziran proces nekako polzavednega odgovarjanja. Odgovori dejansko nimajo neke sporočilne vrednosti, temveč so le izpolnitev rituala, ki ga želijo otroci čim prej zaključiti ter se tako izogniti vroče in sitne teme o *dogajanju v šoli*. Tako eni kot drugi se nehote ujamejo v besedno igro, ki jo izpeljejo, ne da bi si povedali kaj novega. To trditev potrjuje veliko število staršev, ki sicer "vestno" izpeljejo omenjeni ritual, vendar šele ob prihodu na govorilne ure dobijo ustrezne podatke o dogajanju v šoli. Predvsem to velja za slabše učence. Presenečenja so takrat pogostejša.

Potrditev postavljene hipoteze o obstoju pa ne pomeni kritike rituala. V našem življenju je dejansko vrsta ustaljenih postopkov, ki jih vsakodnevno opravimo, cela vrsta "nesmislov", ki jih vestno izpeljemo. Mnogokrat nam pomenijo le zabavo ali sprostitvev, dostikrat pa so uvod in pričetek neke aktivnosti. Dobro bi bilo, da se tega zavemo tudi v tem opisanem postopku. Če bi ritual enostavno izpustili, ga preskočili, ker z njim tako ali tako ne izvemo nič novega, bi pri otroku praviloma naleteli na presenečenje ter nekakšno nezaupanje (vsaj v prvem hipu). Vsaka sprememba izzove pri človeku presenečenje in zahteva čas in energijo za prilagoditev, saj sproži vprašanje: Kaj pa je zdaj narobe, zakaj ta sprememba?

Tako je nekako bolje ostati pri ustaljenem vzorcu, ki omogoča lažji uvod in prehod, da pogovor steče. Vendar pa se je potrebno zavedati majhne sporočilne vrednosti rituala in vložiti več energije, predvsem pa kakšno minuto časa več, če smo se že odločili za pogovor o šolskem dnevu našega otroka.

Dobro je, da naša vprašanja bolj konkretno in ciljno usmerimo na urnik določenega dne ali na učni predmet oz. snov, ki je izpostavljena v določenem obdobju.

S postavljanjem vprašanj (poizvedovalnih odgovorov) kažemo tudi naš interes in odnos. Kažemo, kako pomembna je za nas neka tema; kako pomembna je za nas šola. Konec koncev pa tudi, kako pomemben je naš otrok in njegovo delo v šoli. Če izpeljemo le ritual, kažemo malo interesa in trudu, ki ga je otrok vložil v šolsko delo ne pripisujemo pomena. Pomen in veljava otroka in njegovega dela raste s pristnostjo zanimanja, ki ga kažemo zanj. To kažemo predvsem s tem, koliko časa porabimo za določeno temo, predvsem pa s tem, ali se ji v pogovoru resnično posvetimo ali pa jo "obdelamo" bolj mimogrede, recimo, ob kuhanju kosila, ob preobnavanju v predsobi ali preoblačenju ipd. Na ta način dosežemo ravno nasprotni učinek. Pri otroku vzbudimo le občutek, da ga "davimo" z vedno istimi vprašanji, da ga le nadziramo brez resničnega zanimanja zanj in njegove težave, ki jih ima s snovjo, učitelji, sošolci in sošolkami ali pa s samim seboj.

Zanimanje pa mora ostati na ravni izražanja sprejemanja in nesprejemanja določenega šolskega dela oz. določenih ocen. Izogniti se moramo ocenjevalnih odgovorov in lastne interpretacije, posebno če je negativna, saj s tem povečujemo zid v medsebojnem razumevanju. Še zlasti se moramo izogibati "pridigarstvu", ki ga šolarji tako sovražijo, sami pa kažemo z njim le svojo

nemoč, neučinkovitost, saj ne vnaša nobenih koristnih sprememb. Edini rezultat je odvrčanje otrok, obenem jih tako tudi onesposabljam o prevzemanju samoodgovornosti zase in za svoje delo.

Dokaj visoko se predvsem pri odgovorih otrok uvršča tudi vprašanje: *“Kaj bi pa danes skuhalo za kosilo?”*. V vsakdanji stiski s časom in željo po tem, da bi ugodile raznovrstnim željam družinskih članov, iščejo matere najverjetneje izhod in pomoč pri otrocih. Ne nazadnje lahko rečemo, da na ta način iščejo tudi možnost za pohvalo ob dobrem kosilu ter priznanje za vloženi trud in pridobitev veljave.

Vprašanja, ki se dotikajo otrokovega počutja, majhnega dela njegove osebnosti in njegovih načrtov:

“O, zdravo, danes si pa videti dobre volje! Kako se počutiš?”

“Kaj načrtuješ za danes popoldan?”

“O, danes pa bi si lahko vzeli malo časa zase. Gremo na pizzo ali v slaščičarno?”

postavljajo starši bolj na konec, otroci pa povsem na konec repertoarja “obveznih” vsakodnevnih pogovorov.

ZAKLJUČEK

Starši se sicer zavedajo pomena komunikacije z otroki, ves čas jo tudi poudarjajo, premalo pa se zavedajo pomena raznovrstnosti komunikacije. Premalo se zavedajo, da jim otroci nenehno nekaj sporočajo, več neverbalno kot z besedo. S svojimi kretnjami, telesno govorico in mimiko izražajo včasih mnogo več kot z besedami. Vendar to le redko upoštevajo in se prepogosto zatekajo k ustaljenim, dobro preizkušenim, a tako neučinkovitim načinom “vrtanja” v otroka, kot da bi želeli le na hitro in mimogrede opraviti vlogo starševstva. Le redko upoštevajo otrokova čustva, občutke, želje in pričakovanja; še redkeje njihova mnenja in stališča, s katerimi kažejo otroci svojo zrelost, odraščanje in prevzemanje odgovornosti za samega sebe. Preredko kažejo spoštovanje in upoštevanje (sprejemanje) svojih otrok in le redko veselje nad tem, da je njihov otrok takšen, kot je. Prepogosto vztrajajo na stališču nekoga, ki je upravičen do “moči”, ki nadzira in usmerja, ki ne kaže občutkov, a jih tudi slabo opaža ter sprejema.

Ob tem vztrajajo v površnih, manj obremenjujočih stikih, ki zahtevajo malo truda in časa, a ob tem malo nudijo in nič ne prispevajo k pristnosti odnosov. Ko jih na to spomnimo, z nasmehom priznajo, da je res tako, vendar se kmalu vrnejo k preizkušnemu modelu. Čeprav se zavedam, da je v raziskavo zajet majhen vzorec, ki ne dopušča širšega posploševanja, lahko z gotovostjo potrdim hipotezo o ustaljeni in klasični vsakdanji komunikaciji, ki razen uvoda nima kakšne druge sporočilne vrednosti.

LITERATURA

1. T. LAMOVEC, Spretnosti v medosebnih odnosih, Ljubljana 1991.
2. P. PRAPER, Tako majhen pa že nervozen, Nova Gorica 1992.
3. S. MOŽINA, M. TAVČAR, A. KNEŽEVIČ, Poslovno komuniciranje, Maribor 1995.
4. T. GORDON, Družinski pogovori, Ljubljana 1991.
5. D. BOONE, A Practical Guide to Effective Listening, London 1988.
6. J. FAST, Body Language in the Workplace, New York 1994.